

періоди для материнської компанії і для її філіалів та дочірніх підприємств, а також різні строки з планів різних типів, наприклад, 15-річний строк плану наукових досліджень і розвитку й 5-річний строк стратегічного плану [11, с. 327].

Література

1. Ансофф И. Стратегическое управление: [учебное пособие] / И. Ансофф; [сокр. пер. с англ.]. – М.: Экономика, 1998. – 519 с.
2. Герасименко Ю. В. / Методологічні аспекти розробки регіональної інвестиційної програми АПК / Ю. В. Герасименко // Економіка АПК. – 2010. – № 9. – С. 81–85.
3. Энциклопедический словарь экономики и права. – Режим доступа : http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_economic_law/3412/дерево.
4. Згуровський М. З. Стратегія технологічного передбачення в інноваційній діяльності / М. З. Згуровський, Н. Д. Панкратова // НТІ. – 2006. – № 2. – С. 3-10.
5. Мескон М. Х. Основы менеджмента / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури ; пер. с англ. – М. : Дело, 1992. – 702 с.
6. Методика інноваційного бізнес-проекування в аграрній сфері [Електронний ресурс]. – 2009. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.uaan.gov.ua/met1.doc>.
7. Національна стратегія розвитку «Україна-2015» : [громадсько-політичне об'єднання «Український форум»]. – К.: Літера, 2008. – 72 с.
8. Павличенко М. Г. Розвиток кооперації в молочній галузі / М. Г. Павличенко // Економіка АПК. – 2009. – № 5. – С.38–48.
9. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент : концепции и ситуации: [учеб. для вузов] / А. А. Томпсон, Дж. Стрикленд ; пер. с 9-го англ. изд. – М. : Юнити, 2000. – 412 с.
10. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент: [навч. посібник] / А. А. Томпсон, А. Дж. Стрікленд. – 1998. – 120 с.
11. Шершньова З. Е. Стратегічне управління : [навч. посіб.] / З. Е. Шершньова, С. В. Оборська. – К., 1999. – 384 с.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ НА СЕЛІ

Кубрак О.В.
ст. викладач

Сумський національний аграрний університет

Пережиті сучасним українським суспільством корінні зміни, зумовлені його трансформацією, звели проблему призначення молоді у цих змінах в ранг найбільш значущих. Це закономірно визначило посилення наукового інтересу до проблеми молоді, молодіжної культури. Село у всі часи визнавалося хранителем духовно-моральної, традиційної культури народу. Українське сільське населення є численною соціально - територіальною, національною спільністю, тому від культури сучасної української сільської молоді, змісту її духовно-моральних цінностей багато в чому залежить не тільки духовна цілісність українського сільського населення, а й України в цілому.

Культура аналізованої групи, з одного боку, виступає як суб'єкт соціального розвитку, з іншого боку, визначається об'єктивними умовами соціального середовища, пропонованими їй моделями соціалізації. Формування і зміст культури сучасної української сільської молоді визначається комплексом факторів.

Певний вплив мають такі фактори, як приналежність до соціально-демографічної групи «молодь», культури і ціннісних орієнтацій сучасної української молоді. У числі основних групообразуючих ознак молоді можна виділити вік і зумовлені ним особливості соціально-психологічного порядку. Ще А. Сміт зауважив, що кожен вік відзначений властивими йому рисами: «У юній людині ми любимо веселість і жвавість, що обумовлюються сильними враженнями, що залежать від предметів, які подобаються йому, на його ніжні і ще недосвідчені почуття ... Надмірна обережність і недоречна обачність, які притаманні старим людям, здаються нам смішними у молодих людей. Ми прощаємо молодій людині його

вітренність, легковажність або марнославство, але не переносимо цих недоліків у старих» [6, с. 201].

Особливості соціально-психологічного порядку проявляються, з одного боку, в яскраво вираженій потребі молоді в самореалізації, самоствердженні, самовираженні, динамічності, здатності до швидкого реагування на всі зміни, що відбуваються в суспільстві; з іншого боку в «перехідності». «Перехідність» як характеристика молоді визначає складність становища даної соціально-демографічної групи в суспільстві: залежність від батьків, дорослих формує у значної кількості молоді почуття невпевненості; відсутність самостійності у прийнятті життєво важливих рішень нерідко формує внутрішній протест, незгоду молодих з тим, що в питаннях вибору і самовизначення вони обмежені чужою, не своєю волею, з якою вони змушені рахуватися, навіть якщо ця воля не співвідноситься з потребами та інтересами самої молоді; ставлення до молоді як до нерівноправної, соціально незрілої, неповноцінної групи з боку агентів соціалізації і суспільства в цілому формує у свідомості молодих людей загострене почуття соціальної несправедливості, ущемлення, визначає її занижений соціальний статус.

Таке положення, безумовно, не може влаштовувати молодь; тому, керуючись потребою в досягненні соціального статусу дорослого, прагненням до самовираження, доказу своєї неповторності, вироблення власного соціального статусу, визнаного оточуючими (однолітками) як значимого, - молоде покоління висуває свою культуру, як альтернативну культурі старшого покоління. Культура молоді має свої специфічні риси (стиль життя, мода, захоплення, манера спілкування та ін.). Ці риси притаманні і українській сільській молоді, проте мають свої особливості, зумовлені потребами села, що перешкоджають проникненню і поширенню серед молодого покоління «новомодних» зразків стилю життя городян, прагматичних, утилітарних цінностей, негативних елементів, що містяться в культурі міської молоді (агресивність, екстремізм, аполітичність, відчуження від старшого покоління та ін.). В цілому ж тенденції, що спостерігаються в молодіжному середовищі українського суспільства, виступають одним з факторів, який впливає на процеси соціалізації сільської молоді, зміст її культури. У наукових роботах, присвячених аналізу проблем сучасної української молоді, відзначається значення у її культурі установки на самореалізацію і таких цінностей, як: свобода, незалежність, ініціативність, самостійність, освіта, професійна реалізація, матеріальне благополуччя. У той же час в культурі української молоді зберігається орієнтація на моральні цінності: сформувався новий тип особистості молодої людини. Він поєднує в собі властивості інтелігентної людини, орієнтованої на моральні цінності, з діловою, підприємницькою культурою.

Можна сказати, що цінності, актуальні для української молоді взагалі, є значущими і для сільської молоді. Однак в умовах села духовно-моральні, загальнолюдські цінності в орієнтаціях молоді в цілому більш виражено переважають над утилітарними, прагматичними.

Велика роль у формуванні культури молоді належить державі, іншим елементам політичної системи суспільства. Виробляючи і здійснюючи відповідну політику, проводячи ті чи інші реформи, держава впливає на сформовану систему цінностей: стимулює розвиток одних цінностей, стримує або перешкоджає поширенню інших. Можна сказати, що держава направляє соціалізацію своїх громадян у процесі вирішення завдань, що стоять перед ним, в рамках реалізації своїх функцій. Характер, спрямованість політики у сфері виховання і освіти багато в чому визначають зміст культури молодого покоління. Держава багато в чому визначає ідеологію суспільства. Процеси реформування українського суспільства, орієнтовані на формування громадянського суспільства, правової держави, внесли зміни до його життєдіяльності. Отримали розвиток демократичні принципи в політичній системі, приватновласницькі, ринкові відносини. Більш вираженою стала соціальна диференціація за різними ознаками. Актуалізація свободи посилила потреби громадян і сільської молоді, зокрема, в самореалізації, самоствердженні, здобутті незалежності. Тому для сільської молоді сьогодні важливо реалізуватися не тільки в родині, а й на роботі, як особистості,

професіоналу.

Одночасно з цим посилюється моральна відповідальність молоді за свої дії, розрахунок на самого себе у вирішенні життєвих проблем і завдань. Це означає, що у сучасного молодого покоління цілком високий рівень моральної саморегуляції: воно самостійно в моральному виборі, усвідомлює власну відповідальність за здійснювані моральні дії. Однак формування громадянського суспільства в Україні знаходиться на початковому етапі. У силу цього ідеали та цінності громадянського суспільства поки не отримують належного закріплення і поширення в його життєдіяльності. Характер змін поки є суперечливим, має позитивні і негативні сторони. Низький життєвий рівень сільського населення не сприяє задоволенню зрослих потреб сільської молоді в самореалізації. Складний характер соціальних процесів, помножений на відсутність у суспільстві єдиної ідеології, суперечливість впливу на соціалізацію молоді ЗМІ, що пропагують, з одного боку, цінності громадянського суспільства, з іншого боку - гірші антигуманістичні зразки масової культури, фактори, що негативно відбиваються на процесах формування молодіжної культури. Ідеологічна невизначеність вносить в характер формування духовно-моральних цінностей молодого покоління, його культури елемент стихійності, суперечливості. Ідеологічний плюралізм припускає усвідомлений, самостійний вибір людиною ціннісних орієнтирів. У ситуації співіснування в суспільстві багатьох самих різних цінностей (матеріалістичних і загальнолюдських, західних і вітчизняних, радянських і пострадянських), відсутності єдиного соціально схвалюваного ідеологічного орієнтира, вибір необхідних для людини цінностей здійснити вкрай складно. Особливо складним цей вибір стає для молоді, що знаходиться в стадії активної особової соціалізації. Оскільки в умовах ідеологічної невизначеності, відсутності чіткої стратегії розвитку суспільства функції інститутів соціалізації особистості як механізмів, що направляють процес самовизначення і допомагають молоді здійснити вибір необхідних для неї цінностей, істотно ослаблені і розкидані, то даний вибір і відповідальність за нього покладається на саму молодь. Процес самовизначення, знаходження свого «я» в різноманітному ціннісному світі без зовнішньої направляючої допомоги веде до неоднозначності його результатів. В одному випадку цей процес обертається поширенням в молодіжному середовищі девіантних форм поведінки, асоціальних, аморальних ціннісних установок, деструктивних, суперечливих процесів в ціннісній свідомості і поведінці. В іншому випадку ціннісна свідомість молодої людини починає орієнтуватися на різні, іноді суперечні один одному цінності: одночасно на радянські та пострадянські, доринкові і ринкові, матеріальні і духовні. Ціннісні орієнтації набувають суперечливий, нестійкий характер в сенсі ступеню переважання одних цінностей над іншими. Необхідність скріплення суспільства єдиною ідеологією в ціннісному орієнтуванні особистості - важливе соціальне завдання. При цьому дана ідеологія не повинна перешкоджати розвитку громадянського демократичного суспільства та інтересів, потреб особистості, що складають його. Соціальна природа сільської молоді ускладнена двоякістю, яка виражається в тому, що вона є, з одного боку, частиною загальної соціально-демографічної групи - «молодь», з іншого - елементом сільської територіальної спільності. Останнє є головним чинником, що визначає видову своєрідність соціальної природи сільської молоді, так як її формування і розвиток протікає в селі. Тому категорія «сільська молодь» в нашому дослідженні включає в себе молодих людей, що володіють загальними характерними для всієї молоді віковими, психофізіологічними характеристиками, але відмінним специфічним способом життя, що впливає з особливостей життєдіяльності населення села (як соціально - територіальної спільності). На формування культури сільської молоді, її специфічних рис впливають особливості соціально-економічного, соціально-побутового, соціально-культурного, соціально-психологічного порядку, обумовлені середовищем села. Розглянемо ці фактори більш докладно.

Соціально-економічні умови життєдіяльності сільського населення. На спосіб життя сільської молоді накладають відбиток більш важкі, ніж у місті, соціально-економічні умови розвитку села, які характеризуються руйнуванням існуючих раніше виробничих відносин,

різким падінням життєвого рівня населення. Більш низькі (у порівнянні з містом) соціально-економічні умови життєдіяльності села позначаються на характері праці, який відносно міста характеризується: меншою його розвиненістю і меншим розподілом праці; малою механізацією праці, обумовленою нижчою матеріально-технічною базою; переважанням більшої частки ручної праці; переважанням фізичної праці над розумовою (меншою часткою інтелігенції, більшою – робітників і селян); меншою часткою кваліфікованої праці (спеціалістів, які мають вищу та середню спеціальну освіту), переважанням числа осіб з невисоким рівнем освіти (неповна середня, середня); обмеженістю сфер прикладання праці і тому обмеженими можливостями вибору професії, роботи і більш високим безробіттям сільської молоді; більш низьким рівнем організації праці і більш важкими її умовами; меншою організованістю і концентрацією людей за місцем їх професійної діяльності (одній площі); меншим нормуванням.

Праця сільської молоді, у порівнянні з міською, характеризується: більш ранньої віковою включеністю сільської молоді в процес праці; великим ступенем поєднання виробничої праці з працею в домашньому (підсобному) господарстві; значно більшою визначеністю характеру праці сільської молоді сезонністю робіт; більшим зв'язком молоді з землею, природою в процесі праці. Несприятливі соціально - економічні умови, низький життєвий рівень сільського населення позбавляє молодь можливості активного соціально - культурного зв'язку з «зовнішнім світом» (сусідніми селами, містом, регіоном і т. д.), що призводить до ізолюваності, відособленості. Як відомо, ізолюваність в будь-якому її прояві сприяє пришвидшенню подальшої деструктивності, посилюванню нинішнього кризового становища суспільства, ніж виходу з нього. Складні соціально-економічні реалії українського суспільства і села зокрема негативно впливають на житлові, побутові, духовні, культурні умови життєдіяльності молоді, перешкоджають реалізації її життєвих планів, вносять в культуру, процес її соціалізації, формування ціннісних орієнтацій певні складнощі, деструктивні тенденції, що заважають розвитку особистості. Тому в культурі сучасної сільської молоді набули поширення такі негативні процеси як: зниження репродуктивної функції, міграція, погіршення фізичного здоров'я, соціально-психологічного самопочуття, невпевненість у завтрашньому дні, тривожність, безробіття, пияцтво, зубожіння основ моральної культури поведінки. Подолання цих негативних процесів прямо залежить від успішності вирішення завдання соціально-економічного розвитку села. На характер життєдіяльності сільської молоді впливають і соціально-побутові, соціально-культурні особливості села, що відрізняються від міста меншою часткою вільного часу і більшою обмеженістю способів його проведення; у зв'язку з падінням життєвого рівня сільського населення і відсутністю в селах професійних навчальних закладів - меншої можливості для отримання професійної освіти і підвищення кваліфікації; меншою можливістю споживання духовних і матеріальних благ, у зв'язку з відсутністю в селі театрів, музеїв, менш розвиненою мережі підприємств, установ охорони здоров'я, культурно-просвітніх установ, транспорту, установ суспільно-побутового обслуговування; більш несприятливими житлово-комунальними умовами. У той же час життєдіяльність сільської молоді відрізняється: більшою рутинністю, трудомісткістю і зайнятістю сільської молоді в домашньому (особистому, підсобному) господарстві; більш повільним проникненням у побут сільської молоді різного роду цінностей, «віянь сучасності»; більшою поширеністю сусідських відносин, родинних форм спілкування; більшою значимістю і вкоріненості в побуті традицій, цінностей народної культури (обрядів, релігії і т. д.); більшу значимість домашнього вогнища (тому сільська молодь більшою мірою, ніж міська, прив'язана до дому); великим «контролем» за поведінкою членів даної соціальної групи з боку сільської громади, що обумовлено тісними контактами між жителями села і малою щільністю населення; більшою кількісною середньою величиною сільської родини і більш розширеними її функціями, насамперед, у вихованні. Соціально-культурна сфера сучасного села сьогодні потребує особливої уваги з боку держави. Її роль у процесах соціалізації особистості, формуванні культури молодого покоління є дуже важливою. Тим часом багато установ культури на селі

знаходяться в стані «виживання - вимирання».

Соціально-психологічні особливості способу життя сільської молоді також можуть розглядатися в порівняльному аспекті (виявленні відмінностей між сільською і міською молоддю) і визначатися наступними факторами: малою щільністю населення, що має значний вплив на характер як внутрішньогрупових, міжгрупових контактів, так і світоглядного, особистісного розвитку; слабшими соціальними контактами як усередині окремої групи, так і спільності в цілому; більшою значимістю взаємин між жителями села (сусідами, родичами); більшим зв'язком (близькістю) з природою, що надає способу життя сільської молоді більш розмірений ритм і сприяє формуванню емоційально - чуттєвій рухливості; більша значимість громадської думки, обумовленої поширеністю внутрішньогрупового «контролю» та тісними зв'язками між жителями села, локальною замкнутістю села, що обмежує форми спілкування та контакти; простотою форм спілкування, обумовленою тісними зв'язками, контактами між жителями села, значимістю сімейно-родинних відносин; більшою роллю сім'ї у формуванні ціннісних орієнтацій особистості; національним складом жителів села, особливостями історичного, культурного минулого села (коренів), ступенем вкоріненості та специфікою народних традицій, етнокультурних зв'язків як усередині молодіжної групи, сільської громади, так між сусідніми селами.

Велику роль у культурі української сільської молоді відіграють етнокультурні особливості села (релігія, традиції, обряди, історія, переконання і т. д.). Вони склалися на базі історичного минулого країни, але разом з тим визначаються локальними, етнокультурними особливостями. Переломляючись як в індивідуальній, так і в суспільній свідомості молоді, етнокультурні особливості визначають національну своєрідність українського села в цілому та молоді зокрема як носія цієї своєрідності, неповторності, самобутності, достовірно-духовних цінностей. Сучасна сільська молодь орієнтована на збереження етнонаціональних цінностей. Проте процеси прилучення молоді до етнонаціональних цінностей сьогодні є неоднозначними. З одного боку, спостерігається зростання національної самосвідомості українських громадян, посилюється значимість етнонаціональних цінностей у соціалізації молоді. З іншого боку, поширення в суспільстві принципів прагматизму, егоїзму, індивідуалізму, антицінностей негативно відбивається на характері прилучення сучасної молоді до цінностей етнонаціональної культури, не сприяє збереженню самобутності культури українського сільського населення (для якої характерний примат духовного над утилітарним, прагматичним) і багато в чому обумовлює негативні процеси, що спостерігаються в її середовищі. Перераховані фактори не є, звичайно, вичерпними при виявленні специфіки культури сільської молоді, а лише дозволяють виділити найбільш характерні риси її життєдіяльності. Слід зазначити, що розчленування цих факторів досить умовно і тому не передбачає їх незалежності один від одного. У реальній життєвій практиці вони пов'язані, так що подібне розчленування, можливо, і має сенс тільки в рамках теорії. Для розвитку позитивних і подолання негативних тенденцій, що спостерігаються в культурі сучасної сільської молоді, потрібні дієві заходи, спрямовані на збереження і розвиток села: поліпшення соціально-економічних умов життя на селі; використання запущених гігантських територій для розвитку сільського господарства, надання сільській молоді можливостей працевлаштування, самореалізації на селі; підвищення престижу життя на селі; поліпшення соціально - побутових умов життя, розвиток соціально - культурної сфери села; формування в суспільстві ідеології, що сприяє підвищенню значимості духовно-моральних, загальнолюдських, цивільно-правових цінностей у соціалізації молодого покоління.

Література

1. Бородін Є. І. Історія формування державної молодіжної політики в Україні (1991-2004 рр.): Монографія. – Д.: Герда, 2006. – 472 с.
2. Головатий М.Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення. - К.: Наук. думка, 1993.
3. Горбатенко В.П. Стратегія модернізації суспільства: Україна і світ на зламі тисячоліть. - К.: Видавничий центр "Академія", 1999. - С. 183. Особенности формирования и реализации молодежной политики на региональном уровне: Сборник методических материалов и рекомендаций Министерство Украины по делам молодежи и спорта. УкрНИИ проблем молодежи. - К., 1991.